

ŪKININKAS

tautiškai-politiškas žmonių laikraštis

išeina kas mėnuo vieną kartą.

Vardan tautos labo, tiesos ir laisvės!

Rinkimės į kuopas!

Pradžioje vasario mėnesio 1905 m. teko man pritapti ant vieno lietuvių susirinkimo S-lės apygardoje. Ten buvo susiję apie 50 žmonių, daugiausia kaimiečių. Daugiausia buvo kalbėta apie tai, ką turi dabar daryti lietuviai, kada sujudo žmonės prieš valdžią kuone visuose Rosijos viešpatystės kampuose. Visi žinome, kad pabaigoje pereitų metų ir pradžioje šių labai plačiai ėmė kilti baisai, jogei despotiškoji*) caro valdžia veda gyventojus į prapultį, jogei ją butinai reikia bent suvaržyti tam tikru žmonių pasiuntinių (atstovų) susirinkimu arba seimu. Į toki seimą arba parlamentą žmonės išrinktų, daleiskime, nuo kiekvieno pavieta po vieną atstovą, ir tie atstovai susirinkę nutartų: kiek reikia paskirti mokesčių nuo visos viešpatystės, koki turi būt nauji įstatymai įvesti ir kaip elgtis abelnai svarbiuose šalies reikaluose. Žinoma ne vien to tik reikalauja išmintingesni žmonės, yra ir daugiau jų reikalavimų. Ale visko čia nēr kur nē išpasakoti.

Kogi mums lietuviams dabar reikia reikalausiti? Kad caro valdžia yra niekai, kad gerai būtų ir visai ją nuversti, ant to visi sutinkame. Tada kartu su caru nukristų nuo mūsų ir kiti plėšikai-činovnikai: visoki žandarai, viršininkai, gubernatoriai, kamisoriai ir tt. Tokius ponus galėtume tada mēs patįs pasirinkti ir atstatyti. Tai vis gerai būtų ir prie to turime žengti.

*) despotas (grekų žodis) — ponas; prispaudėjas, kankintojas, biaurus žmogus; despotiškas neapribotas, atšiaurus, biaurus, nezmoniškas žvėriškas. Red.

Bet kaip tai kuonogreičiausiai padaryti? Paminėtame susirinkime buvo patarta, kad mums lietuviams būtinai reikia bent kiekvienoje gminoje arba valsčiuje įsitaistyti iš susipratusių lietuvių nors ir nedidelį ant pradžių ratelį. Toksai ratelis turėtų būt slaptas ir susidėti iš išmintingų, gerų ir ištikimų žmonių. Jisai turi pirmučiausiai pažinti gerai savo valsčiaus reikalus ir pakreipti juosius į savo siekių pusę. Atėjus valsčiaus sueigai, sąnariai ratelio iš anksto dasižinoję, apie ką bus kalba ant susirinkimo, turi rūpintis pakreipti sueigos nusprendimus teip, kaip yra tikrai naudinga. Teiposgi ratelis gali ant sueigos statyti savo klausimus.

Gminos rateliai kartas nuo karto susineša vieni su kitais ir susikalba statyti savo reikalavimus išvieno ne tik vienoje gminoje, bet kiek galima, daugelyje vietų.

Tokiu būdu pasidarytų gminų ratelių organizacija, kuri galėtų apimti laikui bėgant visą Lietuvą. Galėtume tada parodyt savo galybę, kurios kiekviena valdžia prisidingėtų.

Kad mes būtume dabar turėję tokią organizaciją, argi nebūtų galima buvę, daleiskime, pareikalauti nuo valdžios, ir tai su pasisekimu. įvedimo į valdžios vietas lietuviškos kalbos, liuosybės žodžio, liuosybės susirinkimų, nesikišimo policijos su savo kratomis į mūsų namus ir į mūsų kišenius. Tikrai valdžia būtų buvusi prispirta išpildyti mūsų reikalavimus ir gal gana greitai. Tik pamislykite: visa nors Suvalkų gubernija per gminų sueigus įtraukia į protokolus savo reikalavimus ir prašo juos išpildyti. Valdžia ant to, sakysite, nieko neatsako. Tad valščionis nemoka valdžiai mokesčių! Valdžia užtrauks vaiską — atsakysite. Ale kiek to vaisko tik vienoje gubernijoje reikės? Jug kelių dešimčių tūkstančių! O čia valdžiai karė su Japonais, maištas darbininkų ir miestiečių Peterburge, Varšavoj, Maskvoj, Rygoj, Odesoj, Vilniuj, Liepojuj, kaimiečių sumišimai įvairiuose kampuose! O čia kariūmenė ne visa jau klauso savo vyriausybės, ne visi kareiviai jau nori šaudyti į savo brolius! Ar-gi ne atsieitų valdžiai riestai? Na argi nebūtų daug laimėta tada nuo valdžios, kad pas mus būtų daug tokių susipratusių draugystėlių? — Taigi, Broliai, kas išmano darykite kažnoje gminoje ar valsčiuje lietuviškas draugystes, kurios vestų prigulinciai jūsų reikalus!

Ant pirmo karto pareikalaukite³

- 1) kad knygos ir protokolai valsčiaus kanceliarijose būtų rašomi lietuviškai;
- 2) kad raštininkai valsčių būtų jų pačių renkami;
- 3) kad iškalose būtų visi dalykai išguldomi lietuviškai;
- 4) kad mokintojai būtų jų pačių aprinkti, bet ne valdžios statyti;
- 5) kad sūdzios būtų jų pačių renkami;
- 6) kad be sudo ne valia būtų suimti, iškratyti, ir nubausti nė vieno žmogaus;
- 7) kad suduose būtų vietinė lietuviška kalba įvesta
- 8) kad žemsargiai (uriadninkai), jei jie reikalingi jums, būtų jų pačių renkami;
- 9) kad visi valdininkai (činovnykai) už prasikaltimus būtų lygiai su kitais gyventojais prieš sūdą statyti.

Žinoma, galite ir daugiau reikalavimų pastatyti. O jei valdžia nenorėtų jų pildyti, tada neduokite jai mokesčių!

Kaimietis.

Prie minėtų reikalavimų reikėtų da pridėti:

Prie 1: kad sustatytieji valsčių sueigų protokolai ir apyskaitos metinės, sueigai norint, galėtų but garsinami laikraščiuos, ir kad nė vietinė vyriausybė, nė cenzūra neturėtų tiesos tą reikalą trukdinti.

Prie 2, 4, 5 ir 8: kad visi valsčiaus samdininkai ir valdininkai (vaitai, raštininkai, sūdzios, mokin-tojai, žemsargiai ir kt.) būtų žmonių renkami ir atstatomi, vyriausybei į tą reikalą nesi-kišant; kad prie valsčiaus reikalų vedimo būtų pri-leisti ne tik ūkininkai, bet ir jų samdininkai, ant lygių su ūkininkais tiesų.

Prie 3, 7: kad lietuviška kalba būtų viešai varto-jama ne tik mokyklose, valsčiuose ir sūduose, bet ir pavietų ir gubernijų valdybose, kad valdi-ninkai mokėtų lietuviškai, kad visoki skundai, prašymai, užrašai galėtų būt rašomi lietu-viškai ir kad ant jų būtų duodami lietuviškoj kalboj atsakymai.

- 10) kad būtų galima skaityti visokios knygos ir laikraščiai, ne tik Lietuvoj, bet ir užsieniuos spaudinamieji; kad būtų prašalinta cenzūra;
- 11) kad būtų leista visokios draugystės įsikurti susirinkimai ir sueigos daryti ir laisvai kalbėti;
- 12) kad būtų prašalintas 27 d. sausio (s. s.) 1901 m. išleistas įstatymas, susiaurinantis lietuviams tiesą pirkis žemės daugiau, kaip 60 dešimtinių;
- 13) kad vietas valdininkų ir sūdžių galėtų užimti katalikai lygiai, kaip ir maskoliai;
- 14) kad būtų prašalinti įstatymai, ką draudžia mokinti sodžiuose vaikus lietuviško rašto ir skaitymo (įst. 1892 m.);
- 15) kad įstatymai būtų išleidžiami ne aukštųjų valdininkų, bet žmonių pasiuntinių susirinkimo, arba seimo. *Ukininko Redakcija.*

„Auszrai“.

Verkdams gulėjau aš vystikluose,
 Mano lopšelių mama lingavo,
 Meiliai augino savo varguose,
 Supo ir liudnas dainas dainavo;
 Nieks nerupėjo man tad' ant svieto,
 „Auszra“ kad' gimė aš nežinojau . . .
 Ant žemės ploto krauju aplieto
 Šviesa kad plėtės, aš tad' miegojau . . .
 Gričioje mūsų vėjai lakiojo,
 Mano broleliai miego sapnavo . . .
 Verkianti mažą mama nešiojo,
 Silpną vaikelių gerbė, bučiavo.
 Kas ta yr „Auszra“, man nerupėjo . . .
 Aš da nejutau šviesos spindulio . . .
 Diena po dienai slinko irėjo,
 Augau suvargęs sūnus varguolio . . .
 Šviesą paskleidus „Auszra“ pranyko,
 Dieną apreiškė „Varpo“ gaudimas . . .

prasti tikrųjų priežasčių spaudos leidimo, tą raštą perskaitytu.¹⁾

Bet nors minėtoji spaudos leidimo priežastis buvo svarbiausia, tai vis-gi buvo da ir daugiau priežasčių, kurios galėjo suskubinti spaudos leidimą. Prie tų priežasčių reikia priskaityti ir kilusią tarp Rusijos ir Japonijos karę. Kad tarp kitko ir karė sušvelnino valdžios politiką, liūdija Plevės aplinkraštis apie prašalinimą kai-kurių įstatymų varžančių žydų apsigyvenimo laisvę. Tame aplinkraštyje, išleistame 19 d. kovo 1904 m., N. 723, Plevė tarp kitko sako: „dabar reikia saugotis viso to, kas gali sukelti gyventojų nepasikakinimą, todėl laikau už būtinai reikalingą daiktą šiame laike, kol nebus padaryta sątaika Tolimuose Rytuose, nejudinti žydų.... O kadangi uždraudimas lietuviams spaudos buvo „sukėlęs“ jų „nepasikakinimą“, todėl, norint tą „nepasikakinimą“ prašalinti, reikėjo prašalinti spaudos uždraudimą. Jei karė nebūtų kilus, tai nebūtų nė atsiradęs toks didelis reikalas daboti. ar gyventojai pakakinti. ar ne.

Be to karė suteikė spaudai da ir kitą palengvinimą: vyriausybė, saugodamos viso to, kas gali „sukelti gyventojų nepasikakinimą“, leido spaudai daugiau kalbėti ir daugiau kištis į šalies valdymo reikalus, cenzūra tapo atlaidesnė; kartais užeinami yra gana drąsus atsiliepimai, perkratinėjimas valdžios darbų, dagi reikalavimas išgriauti iš pamatu esančiąją viešpatystės tvarką ir įvesti konstituciją. Ir tai atsitinka tik per tai, kad Tolimuose Rytuose da tebeliejamās žmonių kraujas, kad rusų kariūmenė ant kiekvieno žingsnio pralaimi, kad per rusų vyriausybės kalčią ta karė yra kilusi.....

Dabar prisžiūrėkim, kokios yra spaudes leidimo pasekmės.

Ikšiol visas mūsų apšvietimo darbas buvo atliekamas Prūsijos, ir visoki raštai, dagi nekalčiausi, ėjo į Lietuvą kuntrabandos keliu. Dabar sąlygos persimainė: daugelis raštų, kurie ikšiol buvo spauzdinami Prūsijos, dabar gali

¹⁾ Išstisas Mirskio raštas apie reikalingumą leidimo lietuviams spaudos atspauzdintas „Varpe“ 1903 m. N. 4 ir 5. Be to apie tą pat dalyką rašyta knygutėj „Penkiolikai metų sukakus“. Red.

būt spauzdinami pačioj Lietuvoj ir gali tę būti platinami be jokių kliūčių.

Tos naujos sąlygos, žinoma, turėjo atsiliepti ir ant išleidimo mūsų raštų Prūsiose; ypatingai tas naujas sąlygas turėjo pajusti kunigų ir demokratų partijos, kurios leido ne tik priešingus valdžiai raštus, bet ir tokius, kuriuos dabar galima Lietuvoj spauzrinti; ir juo daugiau kokia partija spauzdino nekaltą turinio raštų, juo daugiau turėjo ji pajusti spaudos leidimo įtakmę.

Iš klerikalų laikraščių tik viens „Tėvynės Sargas“ retkarčiais talpino priešingus valdžiai raštus, ypač apie platinimą stačiatikystės mokyklose ir, apskritai, apie persekiojimą katalikų bažnyčios ir dvasiškių. Bet tas priešgynumas buvo tokios dvasios, kad veikiau paniešėjo į graudingą vaiko skundą, nuolankų prašymą, negu į drąsų reikalavimą vyro, jaučiančio savo tiesas ir padarytą skriaudą. Be to už tą priešgynumą sargininkai tankiai atsilygindavo valdžiai, persekiodami su dideliu įnirtimu švietiškuosius inteligentus - „bedievių“ ir parodydami ne kartą, kad jiems daugiau rūpi kova su viduriniais priešininkais, negu su valdžia. Kad „Tėvynės Sargas“ nebuvo valdžiai baisus, tai liūdija ir atsitikimai, kad žandarai tankiai per revizijas „Tėvynės Sargo“ neatiminėdavo, bet palikdavo pasiskaityt, kaip nekaltą raštelį. Todėl, valdžiai spaudą leidus, galima buvo tikėtis didelio „Tėvynės Sargo“ susilpnėjimo. Bet ištikrųjų su „Tėvynės Sargu“ blogiau atsitiko, negu mes tikėjomės: „Tėvynės Sargas“ visai paliovė ėjęs

Kadangi mūsų seni kaimynai nėra išnykę, bet tik persikraustę iš Prūsų į Lietuvą spauzrinti savo raštus ir platinti savo apšvietimą, todėl svarbu mums išaiškinti priderančiai jų žingsnį, jų pažiūras ir jų troškimus.

„Tėvynės Sargas“ buvo pastatęs sau už prisakymą stovėti „ant sargybos tikybos ir tautos“. Nors, kaip sakėme, jis ne daug kovojo prieš valdžią, bet visgi kovojo: gynė žmones nuo stačiatikystės žabangų, aiškino valdžios politiką, priešingą katalikų bažnyčiai, peikė mokyklas, ragino žmones neleisti į jas vaikų, nestatyt naujų mokyklų ir tt. Leidama lietuviams spaudą valdžia nė kiek ne-

permainė kitų varžančių mūsų šalį įstatymų: neprašalino nė būdo vaikų mokymo, nė mokintojų — stačiatikių, nė cenzūros, nė, apskritai, nepermainė savo politikos prieš kunigus ir katalikystę, nekalbant jau apie tautą. Kokia yra valdžios politika svetimų tikėjimų dalykuose ir ypačingai dalykuose katalikų bažnyčios Lietuvoj, gali žinoti ne tik jaunieji, bet ir senieji kunigai, nes gali pasiskaityti tam tikrus įstatymus ir Rusijoje išleistas knygas: Muraviovo atminimus, Kornilovo „Русское Дело“ ir kt.*) Ypač galėjo permąstyti valdžios politiką sargininkai, kurie kelis metus kovojo už spaudą. Todėl nebuvo jokio pamato tikėtis, kad platinimas stačiatikystės ir stelbimas katalikystės galėtų po spaudos leidimo apsisot, arba bent susilpnėti.

Bet, kaip tik spauda tapo leista, „Tėvynės Sargas“ kaip bematant apleido savo „sargybą“, nė nelaukdamas, kol pasirodys nors kits kunigų laikraštis. Šitoks apsigėjimas sargininkų yra gana įdomus: jei sargininkai, suprazdami katalikų bažnyčios padėjimą Lietuvoj, atsisako nuo kovos už katalikų bažnyčios tiesas, atsisako ginti lietuvius nuo stačiatikystės žabangų, tai, matyti, jiems tas dalykas nerūpi, jiems nerūpi, kad cerkvinės ir „narodnos“ mokyklos traukte traukia vaikus į stačiatikystę, kad statomos cerkvės tų, kur reik ir kur nereik, kad popai maišosi ne tik tarp suaugusių, bet ir tarp vaikų ir mokina juos teisybių krikščioniškų, kad dagi per vylių žmonės traukiami stačiatikystėn ir tt.

Kits, išgirdęs tokį atsiliepimą apie sargininkus, gal pasakyti: jei jiems nerūpėtų ginimas „tikybos ir tautos“, tai jie nebūtų nė išleidinėję Prūsijoje „Tėvynės Sargą“, nebūtų aukavę savo pinigų, savo spėkų, nebūtų vargę, kovoję Teisybė, jie iki šiol leido „Tėvynės Sargą“, gynė tikybą nuo valdžios žabangų, bet dabar to nedaro ir negal daryti, per tai atsirasti turi pas kiekvieną abejojimą, ar ištikrųjų jiems iki šiol rūpėjo apginimas tikybos, jei jie taip greit tą rūpestį apleido: jei dabar jiems nerūpi apginimas „tikybos ir tautos“, tai iš kur pas juos galėjo

*) Kokia yra laisvė katalikų bažnyčios mokslo, liudija nesenei apgarsintas „Lietuvių Laikraštys“, M 40 surašas cenzūros leistų ir uždraustų dvasiškų knygų.

atsirasti tas noras pirma? Mūsų abejojimas turi da pasididinti, jei atsimisime, kaip karštai yra kovojęs „Tėvynės Sargas“ prieš mūsų spaudą, kaip gynė jis tuos kunigus, ką keikė ir persekiojo lietuviškus raštus. Amžinatsilsį, „Tėvynės Sargas“, kaip ir kunigai, priešingas buvo aprašinėjami blogų kunigų darbų: lietuviai, girdi, peikdami kunigus, griaua žmonių širdyse prisirišimą prie kunigų, išsitikėjimą jais, silpnina įtikėjimą į kunigų skelbiamą mokslą, o per tai silpnina ir patį tikėjimą; todėl kunigų peikimas (nors ir būtų jie ant to užsipelnę) tai esą tas pats ką tikėjimo griovimas.

Kova su tokiais lietuviais — „bedieviais“ užėmė svarbią vietą „Tėvynės Sarge“, ir ta kova, matyt, jiems daugiau rūpėjo, išleidžiant „Tėvynės Sargą“, negu kova prieš valdžią, o rasi kova prieš „bedievius“ tai yra buvusi vienintelė priežastis „Tėvynės Sargo“ išleidimo, o kova prieš valdžią tai tik progos darbas Jei nebūt nieko rašyta prieš kunigus, tai rasi kunigams nebūt nė reikėję laikraščio Prūsiose, nė jų „sargybos tikybos ir tautos“. Ta jų sargyba, da spaudai uždraustai esant, tankiai pavirzdavo į sargybą kunigų interesų, o dabar, persikraučius sargininkams į Lietuvą ir negalint priderančiai ginti nė tikybos nė tautos, ta „sargyba“ veikiausia pavirs vien į sargybą kunigų interesų ir persekiojimą „bedievių“.

Bet ar šiokia ar tokia būtų priežastis išnykimo „Tėvynės Sargo“ vienas dalykas yra tikras, kad kunigai pametė savo kovos ginklus, apleido sargybą „tikybos ir tautos“ ir persikėlė į arelio pasparnę: jiems tų busių šilčiau, nebūsią jokio pavojaus, nė baldos, o prieš „bedievius“ galėsią kovoti da geriau, negu pirma.

Leidimas spaudos ne mažai turėjo atsiliepti teipgi ir ant mūsų reikalų, nesa mes išleidinėjome ne tik priešingas valdžiai raštus, bet ir nekaltus, taigi tokius, kuriuos dabar galima spauzdinti Lietuvoj; daugelis tik dėlto rašė į mūsų laikraščius, kad nebuvo kur rašyti; kova už mūsų tiesas jiems arba mažai rūpėjo arba tik tiek terūpėjo, kad būtų lietuviams spauda gražinta. Valdžiai spaudą leidus, tie mūs talkininkai kaip bematant nuo mūs atsitraukė, nelaukdami nė pasirodymo naujų laikraščių. Tarpe likusiųjų

atsirado teipgi daug svyruojančių, abejojančių, ar ir toliaus leisti laikraščius Prūsijos, ar ne, ar leisti abudu laikraščiu, ar tik vieną, ar eiti vien kovos keliu, ar naudotis ir kitokiais įrankiais: prašymais, papirkimais, dərėjimais, galingųjų ir advokatų užtarimais ir tt. Mūsų kareiviai pasidalino į dvi dali: į šalininkus naujosios, valdžios prižiūrimos spaudos ir į šalininkus senosios, laisvosios spaudos. Pasirodžius Lietuvoj naujiems laikraščiams, mūsų spėkos dar daugiau turėjo sumažėt, nes raštininkai tapo viliojami pelnu už raštininkų darbą, ir neviens yra įstojęs į legališkųjų*) raštininkų eiles ne dėlto, kad jis nenorėtų kovot, bet tik dėlto, kad į legalistų*) pusę stumia jį gyvenimo sąlygos, stoka ištekliaus, tiesiog sakant, pilvo reikalai.

Kad teip turėjo atsitikt, tai nė ne dyvai to galima buvo ir tikėtis. Bet atsimindami, kad nekaltų raštų pašmus išeidavo vos trečia dalis visų raštų, arba dar mažiau, atsimindami, kad mūsų skaitytojai ir globėjai skaitė drauge su nekaltais ir priešingus valdžiai raštus ir galėjo gerai pažinti valdžios politiką Lietuvoje mes nesitikėjome, kad skaitlius mūsų šalininkų teip galėtų sumažėt, kaip jis yra paskutiniame laike sumažėjęs. Nors mūsų laikraščiai nepasiliovė ėję, bet jų spėkos yra sutirpusios sulig kelių talkininkų, kiti raštai tik dėlto talpinami, kad nėr kas talpint, korespondentų skaitlius eina kas syk mažyn ir pagaliaus „Ūkininkas“ pasirodo be korespondencijų.

Kur gi dingo tie mūsų kareiviai? Ar prarijo juos Manžurija, ar jieskojimas geresnės duonos nukreipė į kitas vėžes, ar pagaliaus persimainė jų pažiūros? Gal būt, kad ir Manžurija ir naujos pagundos atitraukė nuo kovos dalį spėkų, bet nemažiaus kaltos tame dalyke ir pažiūros į mūsų gyvenimą, mūsų reikalus ir rusų politiką.

Užsieninė mūsų spauda yra išlikus tik dėlto, kad yra žmonės, kurie ją prilaiko, ją šelpia, ją brangina. Kodėl mumis yra reikalinga užsieninė spauda, gali lengvai suprasti tie, kurie supranta mūsų apšvietimo reikalus ir mūsų politišką padėjimą.

*) lex (lotynų žodis) — įstatymas; legalis — sutinkas su įstatymais; legalistas — žmogus ištikimas, pildas įstatymus. *Red.*

Pirmas apšvietimo reikalas tai yra tas, kad apšvietimas būtų teikiamas žmonėms toj kalboj, kuria jie supranta: lietuviams-lietuviškai lenkams-lenkiškai, maskoliams-maskoliškai, ir t.t. Tuo tarpu Lietuvoj lietuviška kalba yra išvyta iš mokyklų, o į jos vietą įvesta kalba maskoliška, ir žemosios mokyklos yra pavirtusios į mokyklas maskoliškos kalbos, maskoliško rašto, į mokyklas ir draugystes įvesti maskoliški knygynai ir t.t. Dagi mokinant maskoliškosios kalbos, uždrausta mokintojams kalbėti ir aiškinti vaikams nesuprantamus žodžius lietuviškai, vaikų mokintojais skiriami tankiausia maskoliai, ką visai nemoka lietuviškai kalbėt. Mokinimas rusiškos kalbos užima daug laiko, maskoliškojoj kalboj teikiamas mokslas yra mažai suprantamas, o tiems vaikams, ką neina į gimnazijas, visas žemųjų mokyklų mokslas būna užmirštas, nueina per niek.

Antras apšvietimo reikalas yra tas, kad pats teikiamas mokslas būtų geras, kad jis platintų naudingas ir teisingas žinias, lavintų protą, kurtų širdij meilę gerų darbų, meilę tėvų ir bočių, meilę savo krašto. Tuo tarpu mūsų mokyklos yra pavirtusios į lizdus melo ir neapykantos. jos tarnauja ne apšvietimui, bet valdžiai, jų tikslu yra ne tik praplatinimas maskoliškosios kalbos, bet ir praplatinimas tam tikro „maskoliškai — pravoslaviškojo“ mokslo, kuris nori perdirbti mūsų vaikus į spangus maskolių valdžios įrankius, praplatinti stačiatikystę ir maskolystę, nužeminti lietuvius, o išaukšlinti maskolius, iškreipti Lietuvos praeitį ir t.t. Visą apšvietimo reikalą yra valdžia pasisavinus ir persekioja dagi lietuvių lementorines mokyklas, kuriose vaikai yra mokomi lietuviškojo skaitymo ir rašto. Kad apšvietimas būtų naudingas, reikia kad jis būtų laisvas, ne suvaržytas, kad tą apšvietimą platintų ne svetimi nums žmonės, bet savi, žodžiu, kad apšvietimo reikalai būtų rankose pačių gyventojų, pačių tėvų, kurie leidžia vaikus mokintis. Dagi įvedus į mokyklas lietuviškąją kalbą ir platinant mokslą lietuviškoje kalboj, mes negalėsime turėti gerų mokyklų jei tos mokyklos bus maskolių rankose, jei nebus laisvės mokymo.

Ne mažiau turi mums rūpėti ir kiti viešieji mūsų tautos reikalai: reikalai administracijos arba valdymo, reikalai teismų ir kt.

Kokia yra mūsų administracija, kiekviens žino. Valdininkai priklauso nuo aukštesnės valdžios, o ne nuo žmonių, jų ypata nepaliestina, tiesos neapribotos, todėl jie elgiasi kaip nori, daro ką nori, žmones persekioja, apvagia, apiplėšia, ir jei kas nori įieškoti teisybės, tai tos teisybės negali rasti, nes valdžios tarnų darbus perkratinėja patys valdžios tarnai, kurie iš žmonių skriaudų minta, tarp kurių yra užsimezges tvirtas ryšys, nes aukštesnieji valdžios tarnai yra papirkti žemesniųjų valdžios tarnų. —

Kalba administracijoje ir teismuose maskoliška, valdininkai daugiausia maskoliai, ką nemoka lietuviškai, susišnekėti su jais žmonės negali, visoki prašymai, protokolai turi būti rašomi maskoliškai ir t. t. Tat dar daugiau apsunkina žmonių padėjimą ir atlikimą jų reikalų.

Teismų gerumas pareina nuo gerumo įstatymų ir nuo teisingumo teistųjų. Teistojai, prigulėdami daugiausia nuo valdžios, yra teipgi valdininkais, kaip ir kiti, jie yra paperkami, nežiūri teisybės, bet sau naudos, ir per tai teismai pavirsta tik į šaltinį teistųjų pelno.

Įkūrimas dagi nekalčiausių draugovių yra apsunkintas, veik negalimas, draudžiami susirinkimai, vakarai, pramogos, dagi nekalto turinio apgarsinimai, iškaišos. Apie tokią mūsų valdininkų sauvalę aiškiai liūdija neseniai mums prisiūsta žinia iš Vilniaus. Ta žinia yra labai įdomi, gali nevieną nepatyrusį protą apšviesti ir prablaivinti, todėl tą žinią mes čion talpiname, nieko neapleisdami:

Vilniaus. Vasario mėnesio 2 (15) dieną buvo padarytas visūmenes susirinkimas Vilniaus lietuvių šelpimos draugovės. Draugovės valdyba pranešė apie savo keturių mėnesių veikimą. Per tą laiką draugovė buvo įtašius vieną šokių vakarą, kursai jokio pelno nedavę, nes valdžia buvo užgynus išleisti apie vakarą tam tikrus apskelbimus, lietuvių kalboj spauzdintus. Valdybos buvo sumanyta padaryti lietuvių teatro vaidinimas, bet valdžia tempė ilgą laiką su teatro daleidimu ir vos tik te-leido įtaisyti toki teatrą sausio 29 (Vasario 11) dieną š. m. ir tas teatras bus pirmą sykį viešai vaidintas vasario 6 (19) dieną. Bet ir šiuo sykiu Vilniaus poliemeisteris nedaleidęs yra spauzdinti apie tą teatrą lietuviškų apskelbimų. Draugovės valdyba yra nutarus apskusti toki poliemeisterio pasielgimą, nes nėra visai tiesu, kurios draustų lietuviškų apskelbimų (afišų) spauzdinimą.

Leidama pirmą sykį lietuvių teatro vaidinimą, valdžia taria, daugiaus tokių teatrų nebeleisianti, nes tuomet, sako, reikėtų leisti vaidinti ir lenkų ir žydų teatrai. Šis leidimas būk buvęs duotas tik per nesusipratimą.

Ikišiol Vilniaus policemeisteris nedaleidžia jokių lietuviškų iškabų. Teip, draugovės valdyba yra padarius lietuviškai parašytą draugovės iškabą (sildą), bet jo iškabinti policija nedaleidžia. Butų gerai, kad draugovė pasidrištų tą iškabą pakabinti ir be policijos žinios ir jeigu policija nuplėštų, tai būtų galima ją apskusti, kaip tat Senapilėje yra padaręs Staugaitis ir laimėjęs bylą senate: senatas paaiškino, jog nėra jokių tiesų, kurios draustų lietuviškomis raidėmis rašytus apskelbimus arba iškabas.

Tiesa, policija neveizi jokių tiesų ir elgiasi, kaip jai patinka, bet žmonėms nereikėtų apsileisti ir ginti savo tiesas, kur tik galima.

Vilniuje yra prašyta leisti išikurti dviem draugovėm: Vilniaus lietuvių vartotojų draugovei ir Vilniaus draugovei leidimui lietuviškų knygų. Įstatymai pirmos draugovės jau mažne visus metus guli pas gubernatorių, kursai vis renkas žinias apie pasirašusius: įstatymai kitos draugovės buvo paduoti tik gruodžio mėnesį pernykščių metų. Girdėt, valdininkus skudžiantis, kad lietuviai jau įkirėję jiems su savo visokiais prašymais.

Senasis.

Ta žinia parodo, kad nors mes ir esame igiję tiesą spauzdinti savo raštus Lietuvoj, bet nė ta tiesa nėra mums pilninteliai gražinta: administracija nepaiso ant „viršiausiojo leidimo“ spauzdinti lietuviškus raštus Lietuvoj ir daro kas jai patinka, senu papročiu, tarytum norėdama parodyt, kad Lietuvos valdininkų (biurokratijos) valia yra aukštesnė už caro valią.

Prie tų žinių mes galime pridurti da kitą žinią apie tiesas mūsų draugovių, dagi labdaringų. Antai, Vilniuj tapo leista vyriausybės išikurti šelpimos draugovei, bet įstatymai stato už sąlygą, kad reikalų vedimas būtų atliekamas rusų kalba, kad ta ja kalba būtų rašomi protokolai, apyskaitos ir tt.

Draugovė, manė, kad vartojimas rusų kalbos reikalingas tik knygoms vesti, bet nesitikėjo, kad ir per susirinkimus turėtų būt vartojama teipgi rusų kalba, juo kad daugelis draugovės sąnarių tos kalbos nesupranta. Todėl per pirmą susirinkimą (14 d. kevo 1904 m.) draugovėj buvo kalbėta lietuviškai. Bet pasirodė, kad toks draugovės pasielgimas buvęs priešingas įstatymams, draugovės valdyba tapo perspėta ir pareikalauta, kad to daugiau nebeatsikartotų, kad lietuviai savo draugystėse vartotų ne lietuvišką, bet rusišką kalbą. Ar toks reikalavimas yra teisingas, ar gali būt vartojama per susirinkimus nesuprantama sąnariams kalba, ar gali būt užžiūrima valdyba ir jos darbai draugovės sąnarių, nemokančių rusiškai, ar gali tarpti tokia draugovė, — tai nerūpi Lietuvos administracijai.

Nors ir išeina Lietuvoj mūs laikraščiai, bet apie minėtas mūsų skriaudas tų nėra nė žodžio pasakyta: lietuviškoji spauda apie tai nerašo, tyli, tarytum tie klausimai būtų ne jos reikalas, tarytum būtų nieko blogo neatsitikę, tarytum lietuviams gerai klotus, jie būtų pakakinti, ramūs, laimingi. Tuo tarpu spaudos priedermė yra nurodyti piktas mūsų gyvenimo puses, atsiliepti ant visų gyvenimo klausimų, užstoti skriaudžiamus, ginti priderančias mums tiesas, o ypatingai rūpintis vaikų auginimo reikalais. Bet ar gali Lietuvos spauda tai padaryti, būdama pati suvaržyta cenzūros pančiais. ar gali ji kalbėti apie tai, kas prieštarauja maskolių valdžios politikai, t. y. kalbėti apie tai, kas uždrausta yra kalbėti? Lietuvos spauda negali priderančiai tarnauti mūsų tautai, negali jos ginti, nesa tai jai yra uždrausta: ji yra valdininkų rankose, tų valdininkų, kurie mus skriaudžia, atima mums tiesas, persekioja mūsų kalbą, mūsų mokslą, mūsų apšvietimą. Kolaik visa valdžia Maskolijoje priklausys valdininkams, tolaik jie naudosis cenzūra ir neleis rašyti apie tai, kas jiems nemalonu, o tuo tarpu platis tokias žinias, kurios prilaiko visas valdininkų neteisybes ir jų sauvalę.

Užsieninei spaudai išpuola dabar atlikti tai, ko negali atlikti cenzūruojamoji spauda. tariant: aiškinti mūsų tautos padėjimą Maskolijos viešpatystėj, mūsų tautos reikalus ir tiesas, rodyti taisomas mūsų tautai žabangas, kovoti prieš visas mums daromas neteisybes ir skriaudas, kovoti už laisvę spaudos, draugysčių, susirinkimų, tikybos, už laisvę valdymos (autonomiją), už naują politišką surėdymą, paremtą ant naujų, teisingesnių, konstitucinių pamatų.

Norėdami priderančiai atlikti tą reikalą, mes ne tik ketiname išleidinėti ir toliaus savo laikraščius, bet esame teipgi užmanę išleisti visą eilę tam tikrų knygelių ir atsišaukimų.

Valanda ši yra labai paranki apšvietimui platinti: karės nelaimės ir sukilimas gyventojų visuose Maskolijos kampuose istumė caro valdžią į klampynę, iš kurios ji nestengia išbristi: nusiminimas yra apėmęs valdininkų širdis, puikybė jų ir išdidumas nupuolė, atsirado reikalas

mandagiai ir švelniai apseiti su gyventojais, „saugotis viso to, kas gali sukelti gyventojų nepasikakinimą.“ suteikti didesnę laisvę spaudai, draugystėms, paliusuoti varžančius žmones įstatymus ir t.t.

Jei mes butume dabar daugiau susipratę ir apsišvietę, tai veikia mes galėtume įgyti priderančias mums tiesas, veikia galėtume matyti tuos kelius, kuriais mums išpuola dabar eiti. Todėl skubinkimės pasinaudoti valdžios tarnų nelaimėmis, skaitykime laisvės raštus ir platinkime juos po žmones, o žmonės susipratę pareikalaus priklausančių jiems tiesų, ir nieks negales atsispirti ir pasipriešinti jų valiai.

Laiškas Tolstojaus į Mikalojų II.

(Pabaiga).

Tamista gal sakysi: caras gali pasirinkti sau gerus, pasišvenčiansius žmones, kaip patarėjus. Ant nelaimės to negali padaryti caras, nesa jis pažįsta tik kelias dešimtis žmonių, kurie tik netikėtai arba per visokius priemonius ir intrigas yra prisiartinę prie caro ir moka prašalinti tuos, kurių vietą jie užimti nori. Taigi caras nepreina prie tų tūkstančių drąsių, apšviestų ir dorų žmonių, kurie norėtų aukauti savo spėkas visūmenei, bet jis preina tik prie tokių apie kuriuos yra išsitaręs Beaumarchais (= Bomarše): „vidutinieji ir pataikūnai išsikelia“. Ir nors daugelis rusų ir norėtų klausyti caro, tai visgi jie, nenorėdami save nužeminti, negali to daryti, nesa jie priversti yra klausyti parinktų iš jų tarpo žmonių, kuriuos jie niekina, o kurie visgi valdo žmones caro vardu.

Veikiausia Tamista tiki, kad žmonės myli absoliutizmą ir jo atstovą carą, matydamas, kad žmonės, Tamistai atvykus į Maskvą ir kitus miestus, bėga paskui ir šaukia: „urra“! Bet Tamista netikėk, kad tai yra išreiškimas prisirišimo prie sosto: tai yra minia žiopsotojų, kurie teipjau bėga paskui kitokias nepaprastas regyklas. O tankiai tie žmonės, kuriuos Tamista laikai už atstovus tautos meilės, yra ne kas kita, kaip policistai, kurie būna suvyti į vieną vietą ir išmokyti rodyti žmonių meilę, Tamistai pasirodžius. Teip yra atsitikę su Tamstos tėvuku (Aleksandra II, *Red.*) Charkove, kame katedros bažnyčioje buvo prisirinkus minia žmonių — persirėdžiusių policistų.

Jei važiuojant caro traukiniui Tamista galėtų būti tarpe ūkininkų, pastatytų pagelžkelį už kareivių linijos, ir paklausytum, ką sneka tarp savęs tie ūkininkai, seniūnai, kaimų sargai, jų užveizdai ir kiti, kurie iš artimų sodžių tapo čia atvaryti stovėti su „duona ir druska“ ant šalčio ir purvyne, be jokio atlyginimo, ir gaišti kelias dienas pavymui, tai nuo tų tikrųjų žmonių atstovų išgirstum Tamista tokius žodžius, kurie visai neparodo prisirišimo prie vienvaldystės ir jos atstovų.

Pirm 50 metų, da viešpataujant Mikalojui I, carų valdžia da buvo garbėje laikoma, bet per paskutinius 30 metų sosto garbė žymiai nupuolė, o paskutiniam laikė ta garbė teip nupuolė, kad visuose luomuose drąsiai peikiama yra ne tik vyriausybė, bet ir pats caras, kuris dagi būna išjuokiamas ir keikiamas.

Carizmas tai yra jau pasenęs valdymo būdas, ir jis galėtų pritikti begu tik reikalavimams kokios nors atsiskyrusios nuo viso svieto tautelės, kur nors viduryj Afrikos, o ne reikalavimams rusų tautos, kuri kas syk aukščiau kyla, kas syk daugiau apsišviečia, civilizuojasi. Pertai tą carizmą ir su juo surištą pravoslaviją (ortodoksią) galima išlaikyti tik su visais imanomais priespaudos įrankiais, ištrėnimais, kankinimais, persekiojimais, cenzūra, perkreiptu jaunuomenės auginimu, žodžiu yvairiais blogais ir atšiauriais darbais. Tokios jau rūšies buvo valdžios darbai Tamstai viešpataujant: Tvero deputacijai išreiškus teisingus troškimus, Tamista pavadinai tuos troškimus „neprotingais svajojimais“ ir sukėlei visuotiną pasipiktinimą, visi Tamstos prisakymai apie Finiją, apie lošimą Kynuose, Tamstos sumanymas įkurti Haagos taikos įstaigą (konferenciją) ir po draug didinimas kariūmenės, susiaurinimas saualdystės ir padidinimas valdininkų saualės, rėmimas persekiojimo tikybos, patvirtinimas įvedimo monopolio degtinės, tariant, suteikimo vyriausybei tiesos pardavinėti nuodus, kurie žmones prapultin stumia ir pagaliaus Tamstos užsivertimas palikti baudimą rykštėmis, nepaisant ant yvairių prirodymų, kad tokia bausmė netikusi, nenaudinga ir nužemina rusų tautą.

Tai vis toki darbai, kurių Tamista ne būtum papildęs, jei nebūtum paklausęs savo pataikaujančių pristovų ir jei nebūtum pastatęs sau už tikslą ne tik sulaikyti tautos gyvenimo apsiareiškumus, bet dar sugražinti juos į senovės vėžes.

Su prievarta galima tautą laikyti suslėgtą, bet negalima jos tokiu būdu valdyti. Šioje gadynėje galima priderančiai valdyti tautą tik tuomet, jei vesti ją iš pikto į gerą kelią, iš tamsybės į šviesą. Bet norint tai priderančiai atlikti reikia visupirma duoti žmonėms galią išreikšti savo troškimus ir reikalus. Išiklausius į tuos troškimus, reikia pakakinti tuos, kurie susiveda su reikalais daugumo, su reikalais žmonių-darbininkų, o ne kokio nors vieno luomo arba stovio.

Reikalavimai, kuriuos dabar rusų tauta apreikštų, turėdama tam tikrą laisvę, man rodos, yra šie:

Visupirma žmonės-darbininkai pasakytų, kad jie norėtų būti atliuosuoti nuo išimtinių įstatymų, kurie juos yra nustūmę į belaisvių eiles ir neduoda jiems naudotis nė tomis tiesomis, kurias turi kiti šalies gyventojai; paskui žmonės pasakytų, kad jiems reikalinga tiesa laisvai kilnotis iš vietos į vietą, laisvė mokimos, tikybos; o labiausia tas 100 milijonų žmonių vienu balsu reikalautų, kad tiesa valdyti žemę prigulėtų ne daliai, bet visiems žemininkams

Vertė iš vok. Z.

Iš istorijos Lenkų sukilimų.

Senieji žmonės da atsimena lenkų sukilimus, arba maištus, kuriuos paprastas Lietuvoj vadina lenkmečiais. Lietuvoj žinomu yra du lenkmečiu, 1830 m. ir 1863 m.; pirmąjį iš jų vadina teipgi krakosmečiu. Su lenkmečiais rišasi daug svarbių mūsų gyvenimo atsitikimų, todėl svarbu yra mums arčiau su tais metais susipažinti.

Lenkų tauta nustojo savo nepriklausomybės pabaigoj XVIII amžiaus, viešpataujant Kotrynai II. Tai įvyko 1795¹⁾ m. Lenkijos miestus ir stiproves užėmė rusų kariūmenė. Seimas tapo uždarytas, ministeriai atstatyti nuo vietos. Teismas ir administracija perėjo į rusų rankas. Karališkuosius turtus, dvarus, girias ir kt. apėmė rusų vyriausybė. Daug žemės tapo dovanota rusų jenerolams ir Kotrynos II numylėtiniams.²⁾ Daug žmonių tapo

1) v. „Paskutinės Lenkijos dienos“ („Ukininkas“ 1904 m. № 11).

2) Zubov gavo 13,000 baudžiauninkų; Rumiancov ir Suvorov — po 7000, Repnin, Osterman ir Bezborodko — po 5000, Markov — 3700, Tutolmin — 3000 ir t.t.

suimta ir išsiųsta iš tėvynės, jų turtai užgrėbta, daugelis patis apleido tėvynę ir persikėlė į užsienius, ypač į Prancūziją.

Kilus Napoleono karėms, kilo pas lenkus teipgi viltis numesti svetimą jungą, Napoleonas prisizadėjo atliuosuoti Lenkų Karalystę nuo Rusijos, bet reikalavo, kad jam lenkai padėtų kariauti, duotų bent 30,000 kariumenės. 1806 m. tapo apimta prūsiškoji Lenkijos dalis, o pabaigoj tų pačių metų Napoleonas jau buvo Varšavoje, vasario mėn. 1807 m. Napoleono įstatytoji Lenkijos valdžia jau buvo surinkus 30,000 priderančiai prirengtos kariumenės, Maskolių kariūmenė bandė gintis, bet tapo nuveikta. Tilžėj tuos pačiuos metuos įvyko derybos ir iš atimtų nuo Prūsijos žemių tapo įkurta Varšavos Kunigaikštystė.*)

Šalies valdymas buvo įtaisytas pavidale konstitucijinės arba apribotos monarchijos: kunigaikštystės galva tapo aprinktas Saksonijos karalius Frideriks, kuris skyrė ministerius ir valdė šalį dvasioj įstatymų. Įstatymams statyti ir mokesčiams skirti buvo seimas, kuris susidėjo iš 60 bajorų ir 40 kitų luomų pasiuntinių. Rinkti pasiuntinius turėjo tiesą bajorai, pirkliai, kunigai, švietiškieji inteligentai ir vyresnieji kareiviai. Iš sodiečių — baudžiauninkų buvo prileisti prie rinkimų tik užsitarnavusieji kareiviai (buvo keliuose mušiuose, arba sužeistieji). Teistojai buvo skiriami karaliaus iki gyvos galvos. Nelaivė ypatinga tapo prašalinta į teismus įvestas Kodeksas Napoleono. Sodiečiai — baudžiauninkai jau nebebuvo prišti prie žemės.

1809 m. po laimingos karės su Austrija prie Varšavos Kunigaikštystės tapo priskirta dalis Galicijos, Kriokava ir Liublinas.

Bet už kelių metų kilo nesusipratimai tarp Maskolijos ir Prancūzijos, o iš to ir karė. Pabaigoj liepos mėn. 1812 m. Napoleonas jau buvo užėmęs Lietuvą (Kauno, Vilniaus, Grodno, Minsko, Vitebsko ir Mohilevo gubernijas). Ten jis neįkūrė atskiros viešpatystės: į Lietuvą jis žiūrėjęs ne kaip į atskirą viešpatystę, susivienijusią su Lenkija, bet kaip į šalį užkariautą, pavergtą, neturinčią pajėgų savarankiai valdytis. Vyriausią šalies valdžią jis pavedė svetimšaliams ir savo atsiliepime į gyventojus jis žadėjo suteikti jiems tokią jau laisvę, kaip ir Varšavos Kunigaikštystei, tik tai karei pasibaigus.

Bet karė 1812 m. Napoleonui nepasisėkė. Daug jo kariūmenės žuvo ne tik nuo kardo, bet ir nuo bado ir šalčio. Už poros metų garsioji Napoleono kariūmenė tapo galūtinai apgalėta susivienijusių viešpatysčių, pats Napoleonas pateko į rankas susi-

*) Prie jos prigulėjo gubernijos: Poznan, Bydgošč, Torun, Kališ, Plock, Lomža, Varšava.

vienijusių priešininkų, buvo numestas nuo sosto ir išsiųstas ant salos š-tos Elenos, kaip belaisvis. 1815 m. valdovai 8 viešpatysčių (Rusijos, Prūsijos, Austrijos Prancūzijos, Ispanijos, Portugalijos, Anglijos ir Švedijos) susirinko Vienoje (Austrijoje), norėdami susiprasti. Per tą susirinkimą, vadinamą Vienos Kongresu įvyko teipgi 4-tas ir paskutinis Lenkijos padalinimas. Dvi gubernijos, Poznan ir Bidgošč (538 ketv. mylios), tapo sugražintos Prūsams, Kriokava su apgygardomis ($23\frac{1}{2}$ ketv. mylių) tapo išskirta kaip atskira nepriklausoma viešpatystėlė, dalis sugražinta Austrijai, o Lenkų apgyventoji žemė Rusijoj tapo pavadinta Lenkų Karalyste. Be to ant to Kongreso tapo sutarta, kad reikaluose visuotino ramumo būtų suteikta lenkams tam tikrose ribose laisvė tautiško ir politiško gyvenimo. Ir tapo įtraukta į Kongreso aktus, kad „lenkai, Rusijos, Prūsijos ir Austrijos valdiniai, gaus tokią politišką reprezentaciją,*“) kokią išras už pritingančią ir nandingą tos valdžios, prie kurių lenkai priklauso.“

Pabaigoj 1815 m. Aleksandra I užtvirtino Lenkų Karalystei konstituciją, arba pamatinius šalies įstatymus, užtikrinančius tautai laisvę ir politiškąją reprezentaciją.

Reikalavimai 1815 m. konstitucijos yra toki:

1. Karalius vadinuodinasį sostapilėj Varšavoj ir prisiekia pildyt konstituciją.

2. Aukščiausia valdžia įstatymams leisti ir jiems prižiūrėti yra seimas, susidedantis iš 2 butų: senatorių ir pasiuntinių. Įstatymai yra pildytini, tik įgijus jiems pritarimą abiejų butų ir užtvirtinus juos karaliui:

a) pasiuntinių butas yra renkamas 2 metams ir susideda iš 129 sąnarių: 77 renkami bajorų, 51 valščių saneigų, o 1 — maršalka karaliaus skiriamas. Rinkti pasiuntinius turi tiesą tikslai valdą šiekį-tokį nejudinamąjį turtą (žemę, triobą ir kt), o iš dalies ir įgiję tam tikrą apšvietimo laipsnį;

b) senatorių buto sąnariai yra renkami paties karaliaus iki gyvos galvos; jų skaitlius negali būt didesnis; negu pusę pasiuntinių skaitliaus.

3. Įstatymams įvykinti skiriama karaliaus išpildomoji valdžia, arba Valdybinė Taryba (Rada Administracyjna), susidedanti iš karaliaus vietininko ir 5 ministerių: teisingumo, vidaus dalykų ir policijos, išdo (skarbo), karo, apšvietimo ir tikybos. Prie kiekvienos gubernijos valdybos yra Dvarininkų Taryba. Miestai atlieka patį savo reikalus (turi autonomiją);

a) administracijoje, teis.,uose ir viešanijame gyvenime yra vartojama lenkiška kalba (įst 11);

b) viešosios vietos yra užimamos tikslai lenkų, arba vietinių gyventojų, turinčių nejud namąjį turtą (9);

c) viešasis jaunūomenės auginimas turi būt tautiškas ir neapmokamas (33).

*) reprezentuoti — atstoti, reprezentacija — susirinkimas atstovų, atstovija; politiškas — prigulįs prie šalies valdymo.

4 Užtikrinta: nepaliestinumas ypatos ir savasties, laisvė spaudos. Žmogus gali būti kaltinamas tik prieš teisną. Sulaikytasis turi būti apkalintas arba paleistas laike 3 dienų. Apkaltintasis negali būti išvežtas iš Lenkų Karalystės.

5 Valdovui ir tėvynei apginti užlaikoma yra tautiškoji lenkų kariūmenė.

Aleksandra I apsvainikuodino kaip lenkų karalius, Varšavoje ir, seimui susirinkus, prisiekė saugoti konstituciją. Pasveikytą karalių atvyko deputacijos teipgi iš Lietuvos, bet tik iš Vilniaus, Grodno ir Minsko gubernijų. Kitoms gubernijoms (Kauno, Vitebsko ir Mohilevo) buvo užginta siųsti deputatus.

Bet nežiūrėdama į konstituciją rusų valdžia kišosi į visus šalies reikalus ir norėjo Lenkų Karalystę teip viešpatauti, kaip pačioje Maskolijoje. Dėl to kilo nesusipratimai tarp lenkų ir rusų valdžios.

1825 m., užstojus ant sosto Mikalojui I, konstitucijos tiesos da mažiau buvo saugojamos rusų valdžios. Pagaliau lenkai neteko kantrybės ir pasiryžo visiškai atsikratyti nuo rusų globos.

Pabaigoje 1830 m., lapkričio 29 d. sukilo lenkai kovoti už savo laisvę. Vilnįs to maišto pasiekė ir Lietuvą ir labiausiai atsigarsėjo Žemaitijoje.

Bet maištas tapo suslėgtas jau 1831 metuos, ir daug tiesų lenkam atimta: seimas tapo uždarytas, lenkiškoji kariūmenė išnaikinta, kelios dešimtys tūkstančių maištininkų išsiųsta Sibirą ir Maskolijos gilumon, daugybė gelbėdami gyvastį ir laisvę smuko į užsienius. Pradėta vis daugiau persekioti lenkystę ir platinti maskolystę ir pravoslaviją. Iš 8 Vilniaus laikraščių tapo paliktas tik „Kuryer Litevski“. Vilniaus universitetas, didžiausias šaltinis lenkiškosios kultūros Lietuvoje tapo uždarytas 1832 m. Vitebsko ir Mohilevos gubernijose tapo išvartyta lenkiškoji kalba iš teismų (sūdų) ir valdybų (administracijos) prašalinta įstatymų sąstata — Lietuviškasis Statutas. Susiaurintas vartojimas Liet. Statuto Lietuvoje. Muraviovas, Grodno gubernatorius, drauge su Siemaška ėmė drąsiai versti uniotus į pravoslaviją, vartodami kobiauriausius įrankius ir galų gale 1839 m. varu priskyrė prie pravoslavijos 2.500.000 uniotų. 1840 m. tapo visai atmestas Lietuvoje Liet. Statutas, o į jo vietą įvesti daug blogesni įstatymai — Rusijos Įstatymų Sąstata.

Tuo tarpu lenkai nepaliauja dirbę ant tautiškos ir politiškos dirvos. Po maišto 1830—1831 m. daug išeivių susitelkė į „Demokratų Draugystę“, kuri pastatė sau už tikslą kovoti už

Lenkijos laisvę. Ta draugystė pavadino save „demokratiška“, nes ji Lenkijos ateitį rėmė ant liaudies, sodiečių, kaip skaitlingiausios visūmenės dalies. Pergyventieji atsitikimai parodė, kad sodiečiai nenorėjo kovoti už laisvę Lenkijos, nes tos laisvės vaisiais naudojosi vien lenkiškoji šlėkta (bajorija), — o žmonės vilko baudžios jungą. Kolaik Lenkija da turėjo savo kariūmenę, tolaik galima buvo daugiau pasitikėti ant apšviestesnės visūmenės dalies, ant apicierių, o iš dalies ir ant bajorijos. Netekus gi kariūmenės Lenkija pasijuto tarytum be ginklo, kurį iki to laiko buvo vartojus, kovodama už savo laisvę. Didėji prancūzų revoliucija, kilusi pabaigoj XVIII amžiaus, teipgi parodė, kad tauta yra stipri, jeigu prie jos priguli ne tik dvasiškija ir bajorija, bet ir miestiečiai su sodiečiais, kad miestiečiai su sodiečiais tik tuomet kovoja, už tautos laisvę, kuomet jie tą laisvę laiko ne tik už vienu ponų laisvę bet ir už savo laisvę. Todėl „Demokratų Draugystė“ nusprendė kovoti už Lenkijos nepriklausomybę kaip už žmonių nepriklausomybę, už jų laisvę ir laimę ir kovoti drauge su žmonėmis; rodykle jų darbams turėjo būt žodžiai: „liaudžiai ir per liaudį.“ Kadangi tuomet Lenkijoje ir Lietuvoj žmonės vilko baudžios jungą, tai „Demokratų Draugystė“ už pirmą reikalą laikė kovoti už baudžios išnaikinimą, suteikimą žmonėms žemės ir laisvės. Ta kova, žinoma, turėjo būt vedama ne tik prieš Maskolijos valdžią, bet ir prieš tuos bajorus, kurie buvo priešingi baudžios išnaikinimui. „Demokratų Draugystė“ skelbė savo mokslą ne tik per raštus, bet ir gyvu žodžiu, siūzdamą laiks nuo laiko pasiuntinius į Lenkiją ir Lietuvą. O kad baudžiava tuomet labai buvo įkirėjęs žmonėms, todėl ir „Demokratų Draugystės“ balsas rado daug pasekėjų Lenkijoje ir Lietuvoj. Tie pasekėjai telkėsi į kuopas ir stropiai platino užsienų demokratų mokslą. Pagaliaus 1846 m. „Demokratų Draugystė“ nusprendė praktiškai įkūnyti savo užmanymus Kriokavoje, kame daugiausiai turėjo lenkai laisvės. 21 d. vasario tapo apskelbtas manifestas apie atliuosavimą žmonių nuo baudžios ir apie dovanas tiems, ką stos į kovą su ginklu rankoj. Bet tas bandymas nepasisėkė: tamsūs žmonės pakėlė ginklą prieš artimiausius savo kankintojus — šlėktą, naikino ir degino dvarus, žudė ponų šeimynas, persekiojo dagi tuos, ką kovojo už žmonių laisvę... Gandas apie tą atsitikimą aplėkė visą srietą ir ypatingai atsigarsėjo Lenkų Karalystėj ir Lietuvoj. Lietuvos ir Len-

kijos dvarininkai drebėjo už savo kailį. Tarpe jų vis daugiau atsirazdavo tokių, ką laikė už reikalą duoti žmonėms laisvę.

1848 metuos kilo didelės pervartos (revoliucijos) veik visoj Europoj. Tame tarpe veik visoj Europoj buvo viespatystės su neapribota karalių valdžia, lyginai kaip dabar Maskolijoj. Karaliai su pagalba bajorų spaudė žmones sunkiais mokesčiais, žmonių sudėtų pinigų nebrangino, kėlė puotas, mokėjo brangias algas savo numylėtiniams ir numylėtinėms, dvaro valdininkams, nebuvo teisybės teismuose, nebuvo lygybės. Žmonėms sukilus, sostai sudrebėjo, ir karalių valdžia tapo apribota, tapo įvesta nauja viešpatystės tvarka, kurioj vyriausią vietą užėmė ne karaliai, bet žmonių pasiuntinių sueiga arba seimas. Austrijoj, taigi ir Galicijoj, žmonės tapo atliuosuoti nuo baudžiatvės. Tas žmonių subruzdymas Vokietijoj ir Austrijai dar daugiau gaivino lenkų viltį atsiliuosuoti iš po Maskolijos jungo.

1855—1856 m. Maskolija išipainiojo į karę su anglais ir prancūzais, kurie atvyko į Juodąsias Mares ir apseitė Sevastopolį. Ta karė didei susilpnino Maskoliją ir parodė daug klaidų viešpatavimo Mikalojaus I-jo. Maskolija pilna didybės ir puikybės jautėsi nužeminta ir suslėgta: jos kariūmenė negalėjo lyginties su kariūmene anglų ir prancūzų, tvarka pasirodė netikus, generolai ir apicierai vogė pinigus, o kareivius badu marino, nedavė jiems žmoniškai apsirėdyt, siautė maras ir ligos, tamsūs kareiviai kovojo tik liepiami, be meilės tėvynės ir pasišventimo. . . . Ne tik apšviestėsnėji visūmenės dalis, bet ir pati valdžia suprato, kad reikalingas yra gyvenimo atnaujinimas.

Užstojus ant sosto Aleksandrai II, sūnui Mikalojaus I, prasidėjo liberališkos reformos.*) 1857 metuos Aleksandra II liepė Lietuvos gubernatoriams pasiteirauti, ką mano Lietuvos bajorai apie pagerinimą sodiečių dalies. Lietuvos bajorai atsakė, kad reikalingas esąs panaikinimas baudžiatvės ir žmonių prispaudimo. Dviem metam vėliau teip pat atsiliepusi lenkų slėkta. Bet jaunos demokratiškos Lenkijos vadovai troško ne vien atliuosavimo žmonių nuo bandžiatvės, bet teipgi laisvės politiškos, t. y. laisvos nuo niekieno nepriklausomos Lenkijos. Bet Alek-

*) *liberalis* (lotynų žodis) — laisvas; *reforma* (lotynų žodis) — pertaisau; *reforma* — pertaisymas (istatų).

sandra II, laike savo koronacijos Varšavoj, tą troškimą pavadinęs „svajojimu“.

Jaunuomenė telkėsi į slaptas draugystes ir platino tautiškąjį ir politiškąjį susipratimą. Policija gaudė kurstytojus (agitatorius) ir sugautuosius aštriai baudė. Daugelis bėgo į užsienius, ypatingai į Paryžių, kame daugiausiai įstodavo į kareiviškąją mokyklą, įkurtą senųjų Lenkijos išeivių. 1860 m. Kriakavos jaunuomenė ėmė atvirai rodyti (manifestuoti) savo tėvynės meilę, dainuoti ant ulyčių patriotiškas*) dainas, skelbti reikalingumą atsiliuosavimo Lenkijos ir t. t. 1861 m. prasidėjo manifestacijos ir Varšavoje. Bet tą policija, kiek galėdama, kenkė manifestantams, gaudė juos, areštavo, o kartais net vartojo ugniašovius ginklus ir ne vieną užmušė. Bet toks policijos apsėjimas neapmalšino jaunuomenės karščio, bet da daugiau ją įerzino. Nors ir „Zemdirbių Draugystė“ (Towarzystwo Rolnicze) jau tame tarpe svarstė klausimus apie atliuosavimą žmonių nuo baudžiatvės, bet jaunuomenei tas darbas išrodė per daug lėtas ir atgalainiškas, ji norėjo, kad įvyktų greitai pilnintelis žmonių atliuosavimas. Nesusipratimai augo, manifestacijos didinosi. Tame tarpe Maskolijoje ir Lietavoj Aleksandros II tapo išleistas manifestas apie atliuosavimą žmonių nuo baudžiatvės. Tai atsitiko 19 vasario (3 d kovo) 1861 m. Įkūnyti tą manifestą greitai nebuvo galima, todėl buvo sušaukta Peterburge tam tikra Komisija, kuriai reikėjo išdirbti visas planas atliuosavimo žmonių nuo baudžiatvės.

1862 m. pradėta užpuldinėti ant aukštesniųjų valdininkų, lenkų ir rusų. 28 birželio norėta užmušti caro vietininką Lūdersą. Tam pasitraukus, caro vietininku Varšavoj tapo paskirtas caro brolis Konstantinas, o viršininku civiliškosios valdžios Vielopolski. Neužilgo tapo užpultas savo rūmuose Konstantinas ir vos tik spėjo išgelbėti savo gyvastį; du syk bandyta užmušti Vielopolskį. Pasikėsytojai Jarošinski, Rylla ir Rzonča tapo sugauti ir nužudyti, Vielopolskiui liepus. Nesusipratimai ir manifestacijos augo, bet iki tikrojo sukilimo da nepriėjo laikas: Centrališkoji pasikėlėlių Vyriausybė dar nebuvo sutvarkius savo spėkų ir atidėjo apgarsinimą sukilimo iki pavasario 1863 metų.

*) *patria* (lotynų žodis) — tėvynė; *patriotas* — tėvynę mylįs, tėvynininkas; *patriotiškas* — prie tėvynės prigulįs, pilnas tėvynės meilės. *Red.*

Lietuvos giria.

Sąlygos rodėsi lėmusios sukilimui gerą klotį. Nors lenkai neturėjo savo kariūmenės, bet užtai jų rankose buvo civiliškoji valdžia, teismai, mokyklos, dagi valdybos. Ne tik ramesnieji, bet ir aukštesnieji valdininkai, buvo lenkai, dvasiškija ne tik Lenkijos, bet teipgi Lietuvos ir Ukrainos buvo persiėmus ta pačia dvasia, ką ir patį lenkai, šlėkta teipgi buvo prilanki atgaivinimui Lenkijos senuose rubežiuose. Dvasiškija ir bajorija, turėdama didelę ant žmonių įtakmę, galėjo atnešti sukilimui didelę naudą, ne tik šelpdama jį pinigais, bet ir organizuodama apsiginklavusias kuopas. Varšavoj susirinkę šlėktos atstovai padavę raštą Andriui Zamoiskiui, prezesui Žemdirbių Draugystės, prašydami gražinimo rinktinio (atstovinio) būdo valdymo ir apėmimo tėvynės tose ribose „kurias jai Dievas paženklino ir istoriškosios tradicijos paliko“ (przekazaly). Teipgi Lietuvos ir Ukrainos bajorai padavę carui raštą, prašydami priskirti jų šalis

Ženklas.

prie Lenkijos, manydami, kad toks susivienijimas busias pamatu ir gvarancija laisvo plėtojimos lietuvių ir ukrainiečių tautos.

Bet ne tik pasitikėta ant valdininkų, dvasiškių ir šlėktos, bet daug pasitikėta ir ant pačios kariūmenės stovėjusios tuomet Lenkų Karalystėj. Mat ir rusiškieji apicierai tame laike buvo persiėmę laisvės dvasią, kurią platino tuomet Londone Herceno ir Bakūnino išleidžiamas laikraštis „Колокол“. Centrališkasis lenkų Komitetas susiprato su redakcija to laikraščio ir įgijo jo priejautą ir pritarimą.

Beto pasitikėta teipgi ant Prancūzijos, ypatingai prancūzų ciecoriaus Napoleono III, kuris 1860 m. padėjo italams kovoti už liuosybę priešais Austriją.

Nemažai, žinoma, stiprino viltį vadovų lenkų sukilimo ir susilpnėjimas rusų viešpatystės dėlei nesenei buvusios Seva-stopolio karės.

Prisaikininimas.

Vis tai apsvarstę vadovai sukilimo neabejojo laimėsia ir su karšta širdžia ir pasišventimu rengėsi į kovą. Bet sukilimas atsitiko aukščiau, negu norėta. Jis tapo apskelbtas naktį 22 d. sausio 1863 m., Centrališkasis Komitetas apsigarsino Tautiškuoju Centrališkuoju Komitetu ir 22 d. sausio išleido atsisaukimą į žmones. Tame atsisaukime Taut. Centr. Komitetas kviečia visus žmones į kovą, prižada suteikti lygybę „visiems Lenkijos vaikams“, atliuosuoti ūkininkus nuo baudžiavos, o visiems kovojusiems suteikti po sklypą žemės, „kuri bus atimta nuo priešiinkų“.

Iš Lenkijos persikėlė maištas ir į Lietuvą. Jau pabaigoj 1862 m. prasidėjo tūls subruzdimas. Suvalkų gubernijoje apie Senapilę (Starpolę) pabaigoj 1862 metų pradėjo rinktis maištininkai aplink Suziną. Keturklesinėj Senapilės gimnazijoje tarpe mokintiniu, sako, buvo tokia dvasia išsigyvenus, kad dagi maži vaikai ėję į Suzino stovyklą ir prašę priimt juos

27
 į kariaujančių skaitlių. Pradžioj 1863 m. Suzinas turėjęs jau apie 500 kareivių, apsiginklavusių daugiausiai dalgiais.

Kauno gubernijoje maištas pakilo pavasaryj. Čion buvo daug vadovų, bet geriausių iš jų buvo Sierakauskas, kuris Peterburge buvo pulkininku-jenerališkojo štabo. Apleizdamas savo pelningą vietą, savo pačią, motiną ir seserį 15 d. kovo parašė laišką karės ministeriui Miliutinui, atsisakydamas nuo savo tarnystės ir apreikšdamas jam savo kelionės tikslą. Pabaigoj savo laiško pridūrė: „gal būt už kelių savaitių išduosi tamsta ant manęs mirties dekretą, bet ir tuomet negalėsi tamista mane paniekinti.“

Tame tarpe jau buvo Čartoriskio išsiųstas pulkininkas Lapinski į Londoną nupirkti tų 20.000 karabinų ir pargabenti į Žemaitiją per Palangą arba Liepoją. Reikalingus pinigus sudėjo dvarponiai.

Vaizdeliai iš gyvenimo.

Sotus alkano nepažįsta

Didelė puota Žiliuose pas Kamina. Trylika kunigų atvažiavo, tris prabaščiai, septyni klierikai, vaitas, sūdzia; keletas nepažįstamų ponų, Kamino turtingieji giminės ir visi aplinkiniai turtingieji ūkininkai. Pilnas kiemas privažiavo bričkų ir karietų. Arklius suvedė į kluonus, kitus į tvartus; vežėjai tik žolę sode piauja, neša ir šeria savo arklius. Parvežtosios ant puotos davatkos laksto po kiemą ir apie triobas su visokiais reikalais, kad būtų padaryta viskas konuogeriausiai, nes daromos įeituvės į prabaščius kunigo Kamino Abiejuose galuose triobos stalai apkrauti valgiais ir gėrimais, pongalyje „išrinktieji“, išlinksminę nuo skanaus vyno, barškina pinigais, kumščiomis stalą daužo; turbūt kortomis lošia. Šeimynalyje pusgirčiai „storkakliai“ pas duris ginčijasi apie Bėrosios metus. Juodkalnieriai ištempę ausis klausovaito pasakos apie verbliūdo kuprą. Bobos dainavo „Danilą.“ Virtuvėje davatkos virė, kepė, spirgino, vis šnypšdamos; rėkia, keikia kolioja viena kitą už neskubinimą; jokių būdu neapsidirba. Tuo po pusryčių pašaukė piemenaitę į pagalbą, nors ugniai pakurstyti, šakaliams atnešti; Antanuks, gudras vaikas, ir viens paganyšias tą vieną dieną. Šeimyna Kamino dviem vežimais per visą dieną vežė dobilus, prakaitą liedama kimšo ant tvartų.

— Tai ve, kaip tai ant sviesto žmonės vieno Dievo sutverti, o nelygiai tur: vieniems labai gerai, o kitiems didis vargas. Męs dirbame prakaitą liejame, o tik gauname plikų barščių pasrėbti su juoda duona; o jie dyki, o keptus gaidukus renčia ir vyną maukia — kalbėjo bernas Jonas.

— Et, Jonuti, ką čia jiems pavydėti, mums pliki barščiai su duonute daug gardžiau pavalgyti, nusidirbus, negu jiems kepsnių valgyti — atsiliepė tarnaitė.

Nepabaigus nė šnekėti, atėjo prabaščius, ir, pasakęs „padėk dieve,“ užklausė.

— Ar daug, *pane*, vežimų dobilų parvežei šimet?

— Teipjau bus apie 50, Tėveli.

— A, *pane*, gerai Dievs davė! O man ar atvežei?

— Ne, Tėveli, neatvežiau.

— A kodėl, *pane*, neatvežei? Tai kitais metais neužaus dobilai. Prikrauk ir atvežk į mano kluoną gerą vežimą dobilų.

— Tai, Tėveli, dabar toks kelias pabiuręs, bevežant da gali arklius patraukti, arba parvirsti . . .

— A, *pane*, čia tau nejuokai! Kame gaspadorius?

Ukininkas, išgirdęs Tėvelio su bernu šneką, atėjo.

— Ar, *pane*, tu man liepsi atvežti vežimą dobilų?

— Atvešiu, atvešiu, Tėveli . . .

— A tai gerai, panie, tai kitais metais ir užaus dobilai, o šaip bučiau užsirašęs į knygas, ir būt dobilai neužaugę.

Šnekėdami abudu nuėjo į sodą, kame kiti sveteliai, gražiai suvartoję „Dievo dovanas“, linksminosi.

Atėjo pietų laikas. Bernai ir tarnaitės atėjo į virtuvę pietų valgytų; šeimininkas pašaukė ir svečių vežėjus, atnešė duonos kepalą, degtinės stiklus ir visas svečių išėdas. Prasidėjo gėrimas, valgymas, kalbos ir juokai, teip kad atkreipė ir svečių atydą, kurie neiškentė nepažiūrėję, nors praeidami pro virtuvę.

Antanuks vis uždusęs bėgiojo aplink bandą; jau saulutė kur tai iš piet, o jis nesulaukia nė parleidžiant, nė atnešant pietų. Parsigintų namon, bet žino, kad svečių arkliai suvesti į tvartus, nebus kur suvarinėti gyvulių. Kenčia vargšas ir laukia kaklą ištiesęs pavakarių.

— Gal svečiai viską ištuštino ir man nieko neteko — tarė sau Antanukas.

Atėjo ir pavakariai. Svečiai linksminosi, į kortas lošė, dainavo, gerė valgė; o Antanukas visą dieną nevalgęs varinėjosi

tekinas bandą ir keikė svečius: ar jau jie išstipo, ar mane užmiršo?! Ima būdu marinti, kad jie galą gautų! Vėjelis nuo namų užsuko, ir kepsnies kvapą užuodęs piemenukas seilę rijo ir laukė vakaro; diena vargšui išrodė ilgiausia. Tuo tarpu svečiams diena išrodė trumpiausia valandėlia, ir vakare labai nenoriai skirstėsi namon.

Antanuks betemstant parginė bandą namon ir, atėjęs į virtuvę, paprašė valgyti. Kaip supuls ant jo davatkos.

— Tik jau nepastipsi, biaurybe! Strioks jam — žemės gumbas čia svečiai vaikščioja, kunigėliai, ir jis čia atskarmaliavo!

— Tiems savo svečiams tai į kojas puola, o man visą dieną valgyt neduoda!

— Ar neisi nelojęs, „ruboke“! Męs turim apie ką trūsti! Ir pagriebė davatka kačergą, o Antanuko tik kulnįs sumirgėjo. Apsiašarojo vargšas ir nežino nė kur eiti nė ką daryti, pagalios pamatė klėties langelyje sūri džiustantį, paėmęs smaigą nudūrė ir pavakarieniavęs atsigulė.

Ant rytojaus nebuvo nė svečių nė davatkų, mergos ir šeimyninkė atsiminė, kad per tuos striokus užmiršo Antanuką, kuris visą dieną išbuvo nevalgęs; ir vargšą apgailėdamos atnešė pilną bliūdą svečių išėdų. Šeimyninkė po valandėlės atėjus aimanavo.

— Tai tu, svieteli tik ir besočiai tie svečiai, rodos visko buvo, ir gert ir valgyt į valias, dą ir sūri nuvogė nuo klėties langelio; tu man ir užtik, ir nukrapštyk; bučiau užtikus, tai rods bučiau koliojus.

— Ki-ki-ki-ki-ki! — juokėsi mergos: gal čia nė nesvečių darbas, gal tų purmonų.

— Kas daugiau kaip ne svečiai — tęsė šeimyninkė: „mūsiškiai to nedarys, nes nepirmas sykis ten sūriui būti; sakyčiau šunes ar katės, bet tų ana ir šiandien pilni loviai likučių.

Niekam nė į galvą neatėjo, kad piemenukas Antanukas tokią nedorybę galėjo padaryti; jis teip buvo bailus, kad bijodavo paimti net duonos plutelę, arba siulo galelį be žinios šeimyninkų. Tik kaip badas prispyrė, tai sūri nudūrė ir suvalgė, teip kad nė lapė nelojo. Bet širdžiukė vargo buvo nerami, ir ant pirmos išpažinties pasisakė, o kunigėlis liepė perprašyti šeimyninkę. Šeimyninkė nedovanojo vargšui, suplakė jį, priešnekėdama:

— Tu, biauurybe, tai ³⁰tau vogt! o aš teip negražiai ant nekaltų, dagi ant kunigėlių, verčiau kaltę dabar turėsiu pasisakyti Še tau, še tau, še tau!

Antanukas mušamas su viržio galu verkė ašarodamas. Jam netiek buvo gėda už vagystą, kiek gaila kunigėlių, ant kurių šeimyninkė teip negražiai pamislyjo. *Stiklas.*

Ar tiesa?

— Parašyk ką nors svarbaus! — tariau į savo draugą: dabar svarbūs raštai labai reikalingi; reikia, paskubinti mūsų gentės atbudimą.

— Svarbaus parašyti? — Ką gali svarbaus šiandien parašyti? Užtarsi ir pagirsi prispaudėjus, jų akise bus svarbus raštas, bet aš neturiu kanrybės užtarti prispaudėjus, juo kad aš pats esu vargšas. Iš kitos pusės turiu apsiskyręs teisybės keliu eiti. Bet kur ta teisybė? Imant svarstyti gyvenimą iš visų jo pusių, pasirodo, kad jo teisingoji pusė turėtų būti daugumu balsų pažymėta. Vargšai ūkininkai, artojai, darbininkai, prispausti valdžių dvasisiškos ir svietiškos. Didelė daugybė pažįsta vilkus avių kailiuose, ir jais labai neišsitiki. O tik tu, raštininke, užtark už vargšus, iškelk į aikštę nenaudėlių darbus, tai ir visą žemišką peklą atversi prieš save: keiks tavęs žmones, ir ant galo turėsi smukti laukan iš tėvynės. Ar ne tiesa, Tamsta, sakau?

— Ar tiesą ar netiesą sakai, tai, aš su Tamsta nesiginčysiu, bet patariu dirbti nė ant jokių trukdymų nežiūrint; dirbti Lietuvos labui drauge su kitais draugdarbiais

— Dirbti tai dirbti, nuo darbo aš neatsisakau, tik ką pagelbės tas darbas, kad jis daug skriaudos daro.

— Ką Tamsta sakai? Skriaudą daro?

— Ot teip: nepriderančiai, nenuosekliai dirbama, dėlto ir teip daug aukų krinta. Daug priešų įgijome, prieš kuriuos nelengva stengtis.

— Bet kiek kas galime, tiek dirbkime, o ištikro ateis geresni laikai.

— Bet ką ir kaip dirbti anot Tamstos?

— Platyk tarp žmonių susipratimą savo apspėjimu, žodžiu, o ypatingai raštu, užtark savo brolius prieš prispaudėjus, šelpk savo turtu neturtėlius darbininkus, dirbančius ant tautiškos dirvos; ot ir bus tavo darbas varomas.

— Gera! Bet jeigu aš nžsitrauksiu akį pikną valdžios, keiksmą kunigų, nustosis dėlto kashio duonos, kas tada bus, kas mane šelpš?

— O kankinių Komitetas! Pagaliaus teip smarkiai Tamsta nedirbt, kad visas tas slogas užsitrauktumi ant savęs.

— Jeigu, anot Tamstos, tų negeistinių slogų išvengti, tai suvis nereikėtų dirbti, tik savim rūpintis anot vieno nutukusio inteligento, pasakiusio: „męs apšviestieji ir susipratusieji, padėję turtą ir trūšą ant mokslo, turime dabar atsigriebti“ ...

— Tiesa, kas savo laimę aukščiau stato už laimę tautos, tas ir rūpinas tik savo reikalais: bet tokių žmonių darbai ir baigias su jų gyvenimo dienomis. S—s.

Nuo Red. ir Adm.

I skaitytojus.

Apie revoliucijinį judėjimą Maskolijoje, apie paskutinius atsitikimus, vyriausybės prižadus ir užmanymus, apie karės nelaimes ir kitką, męs parašysime N 4-ame „Ūkininko“. Šiokias-tokias žinias apie tą dalyką, nors be paaiškinimų, gali skaitytojai rasti „Vilniaus Žiniose“.

Teipos-gi turime apleisti paminėjimą 22-metinių „Auszros“ sukaktuvių. Norintiems švęsti „Auszros“ sukaktuves velijame perskaityti knygelę „Tautiškas atgijimas lietuvių ir kitų jaunų tautų“, N 3 „Varpo“ 1903 m. ir N 3 „Varpo“ 1904 m.

Svarbiausiu dalyku šiame nerimos laike mums išrodo susipažinimas su paskutinio laiko atsitikimais — apsvarstymas klausimų apie karę, apie spaudą ir apskritai apie padėjimą mūsų tautos. Apie paskutinio laiko atsitikimus daugiausia rašoma „Ūkininke“, „Varpe“, „Darbininkų Balse“ ir jų išleidimuose, ir męs velytume skaitytojais su visais tais raštais susipažinti.

Atsakymai.

Kamiečiui. Dėlei organizacijinių priežasčių męs negalimė Tamstos užmanymo įkūnyti, nors tai ir būtų naudinga: reikėtų įgyti pritarimą kitų. Kitą syk Tamista susiprask pirma su kitais. —

Pats raštelis mums išrodo, kaip nedrąsus užmanymas: užmanytojai sakydami: „galite ir daugiau reikalavimų pastatyti“, matyt, nežino visų valščiaus reikalų. Be to tie nedrąsus reikalavimai visai nesusiveda su drąsiu patarimu „neduoti valdžiai mokesčių“, jei ji nenorėtų tų reikalavimų išpildyt: jei mūsų sodiečiams teip mažai tereik, tai sunku ir tikėtis tokio pasi-priešinimo, kaip nemokėjimas mokesčių.

32
„Kankinių Kasos“ apyskaita
už antrąjį pusmetį.
 (2. V 04 — 31. XII 04.).

I.

Komiteto apyskaita.*Iplaukos.*

M. D.	rb.	5,—
Iš užsienio atstovo gauta	"	509,25
Iš Šiaul. žydų	"	65,—
Iš šalies.	"	1,50
Surink. st. Tom	"	5,88

Iplaukė rb. 585,63

Pirmojo pusmečio atlikusieji rb. 275,39

Viso labo iplaukų rb. 861,02

Išlaidos.

Kankiniams: № 1—26 rb.; № 2—22 r.; № 3 ir 4—45 r.; № 5—30 r.;
 № 6—20 r.; № 7—20 r.; № 8—5 r.; № 9 ir 10—20 r.; № 11—10 r.

Iš viso išleista rb. 198,—

Iplaukų buvo rb. 863,02

1905-iems metams atliko rb. 665,02

II.

Užsienio atstovo apyskaita.*Iplaukos.*

Iš „Varpo“ ir „Ūk-ko“ redakcijos atsiųsta	mk.	41,55
Iš „Darbininkų Balso“ redakcijos atsiųsta	"	13,33
Iš Amerikos Kankinių Komiteto gauta 500 rb.	"	1078,50
Banko nuošimčiai už padėtuosius pinigus	"	7,—

Iplaukė mk. 1141,38

Pirmojo pusmečio atlikusieji 15 fr. 30 et. — mk. 13,20

Viso labo iplaukė mk. 1154,58

Išlaidos.

Išsiųsta „Kank. Kasos“ Komitetui	mk.	1100,—
Krasos išlaidos.	"	4,—

Išleista mk. 1104,—

Iplaukų buvo mk. 1254,58

Atliko mk. 50,58

Kraustantis į Prancūziją už mk. 50,58 gauta keičiant fr. 62,26

Krasos ir biuro reikalams tapo dar išleista 20,36

1905-iems metams atliko fr. 41,90

Už „Kankinių Kasos“ Komitetą jo užsienio atstovas **A. Vardas.****Atsakomasis Redaktorius J. Lapinas, Tilžėje.**

Spauzdinta pas J. Schoenke, Tilžėje,

Turinys „Varpo“ N. 9—10. p. m.

Maskolija prieš Europos teisną. — Nacionalizmas. A. Š. — Prie mūsų statiskos. X. — Lenkų katalikiškos draugystės Maskolijoj. *Jurgis Spurgis*. — Laimės tarnai. Legenda. Iš rus. vertė *Jer.* — Gegužinė. *Lendrė*. — Raštų peržvalga. — Iš lietuviškų laikraščių. — Laiškas į Varpo ir Ūkininko Red. — Atsakymai. Aukos L. D. P. reikalams. Prisiųsti R-jai nauji spaudiniai.

Turinys „Varpo“ N. 11. p. m.

Dviguba našta. — Mūsų vyriausias tikslas. *Tilvikas*. — Prie mūsų taktikos. *Berželis* ir *K.* — Maskolija prieš Europos teisną. — Iš svetimų laikraščių. — Korespondencijos: Vilnius. Maskolija. — Nuo „Žiburėlio“. — Aukos L. D. P. reikalams.

Turinys „Varpo“ N. 12. p. m.

Metams baigiantės. — Ar tautystės pamatu gali būti vieni tik materiališki reikalavimai. *Kukutis*. — Yvairūs balsai. *Valkata*. — Zemstų atstovų balsas. Vertė S. Z. — Maskolija prieš Europos teisną (pabaiga). Z-s. — Iš mūsų laikraščių. — Dėlei p. Berželio straipsnio. — Žodis į „Ūkininko“ globėjus. *Vanagėlis*. — Atsakymai.

Turinys „Varpo“, N. 1 ir 2.

Lietuvių balsas. — Ar revoliucija ar reformos? — Iš revoliucijino judėjimo Rusijos viešpatystėj. — Nauja Rusijos politika ir Lietuva. — Iš literatūros ir gyvenimo. — Amžina legenda. — Cicilikai. — Pikta valia. — Korespondencijos. — Vilnius. — Du laiškai iš Šiauro. — „Rūtos“ atsiliepimas. —

K 34 y g o s.

1. Trumpa senovės lietuvių istorija. 1892. pp. 56	10 kap
2. A. V. Kas kaltas? 1894. pp. 24	10
3. Kaukazo belaisvis. 1894.	5
4. Musų pasakos. 1894. pp. 26	5
5. Jurgis Kastrijotas. 1894. pp. 13.	5
6. Dr. Baltušis. Vakarų Tiltviko pirktelėje. 1894. pp. 15	5
7. Krumplių Jonas. 1895. pp. 36	10
8. Trusas ir kapitolas. 1896. pp. 42	10
9. Šventmikiš. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės. 1897. pp. 36	10
10. P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą. 1898 pp. 48	10
11. Š-s. Maskolių valdžia ir žmonės. 1898. pp. 54.	10
12. Žemaitė. Paveikslai (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36	5
13. Žemaitė. Paveikslai (iš „Varpo“). 1899. pp. 47	5
14. Pagaikštis. Bitės. 1899. pp. 24	5
15. Mykolaitis. Mindaugis. 1899 pp. 58	5
16. Ar dabar yra bandžiava? 1899. pp. 56	10
17. Lazdynų Pelėda. Kas priešius? 1900. pp. 32	5
18. Bitė. Tėvas ir sunus. 1900. pp. 23	5
19. Žemaitė. Valšėliaus sudas (komedija). 1900. pp. 19	5
20. B Kova (drama). 1900. pp. 40	10
21. A. Mickevičius Velinės. 1900. pp. 68	15
22. J. B. Grabnyčių žvakė. 1901 pp. 31	5
23. Žemaitė Paveikslai (iš „Varpo“) 1901. pp. 42	10
24. Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas. 1901. pp. 29	5
25. Tv. Sunadvokatis. 1901. pp. 48	12
26. Parapija ir kunigas. 1901	5
27. Ž. „Ne gadaj“ arba Baisus sapnas. 1902. pp. 18	5
28. B. Nebepirmas. 1902. pp. 23	5
29. Žemaitė. Atminimai. 1902 pp. 23	5
30. Dvi Moterys. Veinias spastuose. 1902. pp. 62.	10
31. L. P. Judošius. 1902. pp. 11	5
32. L. P. Klajunas. 1902. pp. 60	20
33. Karoliūs Jak-s. Vaidila. Originališka novelė. 1902. pp. 15	10
34. J. Barzdyla. Apsireiškimai iš žemės gyvenimo. 1902 pp. 44	10
35. Nežinomas. Rykštės. 1902 pp. 24	5
36. Iri. Seno kareivio papasakojimas. 1902. pp. 16	5
37. Dvidešimtmetinės „Auszros“ sukaktuvės. 1903. pp. 62	50
38. Tautiškas atgijimas Lietuvių ir kitų jaunų tautų. 1903 pp. 40	15
39. Žemaitė. Kunigo naudą velniai gauda. 1903. pp. 24.	5
40. — Sodžiaus vaizdeliai. 1903. pp. 24	5

Adresas: M. Saunus, Tilsit, Ostpr., Fabrikstr. 27.